

руку читалаца. Књизи није потребна реклама већ обавештење, да она постоји и место где се она налази.

Једна од публикација, чији излазак свакако треба поздравити је каталог „РЕТКЕ И СТАРЕ КЊИГЕ 1818—1900” I и II, који је издала „ВАЉЕВСКА ГИМНАЗИЈА В. И. ЛЕЊИН” — Ваљево. Овим каталогом, омогућава се ширем кругу љубитеља књиге, да се упознају са фондом старих и ретких књига, које су похрањене у библиотеци Ваљевске гимназије. Читалац, коме је нека од ових књига потребна, било за научну употребу, или пак за задовољење своје знатижеље, моћи ће сада на брз и једноставан начин, доћи до жељене књиге, што је уосталом и један од циљева издавања каталога.

За сваку похвалу је представљање јавности књига, које су биле до сада ван употребе, и сигурно би још времена протекло док не би угледале светлост дана, да их аутор каталога Јован Племић, није пронашао и на одговарајући начин публиковао.

Каталог је штампан у два дела, у првом је дат попис књига на српском и хрватском језику, штампаних ћирилицом и латиницом, а други је збирка наслова књига објављених на страним језицима (енглеском, италијанском, руском, француском и чешком), које су многим путевима стизале у Ваљево. Први део каталога садржи 159, а други 121 наслов. На овом месту потребно је рећи нешто и о самим књигама. Представљене су књиге из области хуманистичких и природних наука, као и књиге лепе књижевности. Интересенти могу наћи наслове из друштвених наука: географије, историје, педагогије, политичке економије, права, социологије, филологије и философије. Од егзактних наука заступљени су наслови из: биологије, геологије, математике, медицине, механике, физике и хемије. Информацијама које пружа каталог, може се задовољити знатижеља људи, који би се бавили изучавањем историјске грађе, а добило би се и доста материјала за разумевање наставних програма традационог школства у Србији, па и у Ваљеву.

Други део каталога, садржи наслове дате на страним језицима, тако да заинтересовани који не знају језике, не могу бити упућени у садржај фонда приказаних књига. Зато се може дати, озбиљна замерка аутору, јер је направио пропуст, што није дао превод наслова са страних језика на српскохрватски.

На крају, може се констатовати, да је овај подухват веома успешан и да би требало наставити са радом на издавању каталога, не само књига које се налазе у друштвеном власништву, него би требало проширити рад и на приватне библиотеке. Сигурно је да би се и у приватним библиотекама, нашло доста вредних и ретких књига, а уз разумевање власника, могле би и те књиге доћи до руку читалаца.

Исцрпан и садржајан предговор, овом издању каталога дала је др Марија Исаиловић.

Слободан Стојковић

ТУРСКИ КАТАСТАРСКИ ПОПИСИ НЕКИХ ПОДРУЧЈА ЗАПАДНЕ СРБИЈЕ XV И XVI ВЕК I т. 1984, стр. 640; II т. 1985, стр. 563; III т. 1985, стр. 491.

Предео и приредио за штампу Ахмед Аличић. Издавач: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак и Историјски архив Титово Ужице.

Оригинали текстова ових извора чувају се у Архиву Председништва Владе Републике Турске, у фонду финансијских тефтера, под инвентарним бројем 5 м. Део ових тефтера чува се и у Националној библиотеци у Бечу, а микрофилмови и фотокопије поменутих катастарских књига чувају се у Оријенталном институту у Сарајеву.

Приликом превођења грађе за ову књигу коришћено је укупно девет пописа и сви се односе на смедеревски санцак у временском периоду од 1476. до 1572. године. Издавачи су настојали, углавном из финансијских разлога, да се преведу пописи из XV и XVI века са подручја која припадају територијалној надлежности ова три архива. Наравно, то није могуће прецизно одвојити, јер су се административно-управне области тог периода знатно разликовале од данашњих административно-управних јединица, тако да ови преводи пописа обухватају ширу територију од оне која је у надлежности ова три архива. Подручја која су обухваћена у овој грађи су подручја данашњих општина Краљева, Чачка, Титовог Ужица и Горњег Милановца, односно старе нахије Ужица, Пожеге — Чачка, Рујна, Маглича, Рудника, Рудничке Мораве и Островице (Сиврице Хисар).

Од наведених девет тефтера који су коришћени приликом превођења осам су детаљних (поименичних), а само један је сумарни (збирни). У томе је и значај ове грађе већи, јер детаљни тефтери пружају више података од сумарних. Тефтери су пописивани према управно-судским и територијалним јединицама (казе и нахије). Градска насеља су пописивана по џематима, а у оквиру џемата по махалама.

Најстарији тефтер који је у овој књизи преведен је детаљан (поименични) попис смедеревског санцака из 1476. године. Није у целости сачуван, а из њега су преведени пописи за подручја — ондашње нахије Рујно, Морава, Ужице и Островица.

Из другог тефтера из 1516. године преведени су пописи за нахије Сиврице, Маглич и Ужице. Овај тефтер је такође детаљан, а на почетку тефтера наведени су закони (кануне) који се односе на смедеревски санцак, као што су Закон о водама Мораве, Дрине и Ибра. Закон о рудницима Рудник и Сребреница, Закон о тврђави Ужице и др. Наведени закони нису преведени, већ је превођен само попис становништва и пореских задужења.

Трећи тефтер из 1525. године такође је поименични, а из њега су преведени пописи за нахије Рудник, Морава и Ужице. Остали пописи нахија Смедерево, Ломница, Железник, Прилеп, Лепеница, Колубара, Ваљево, Осат, Сокол и Београд нису преведени као ни закони који се налазе на почетку тефтера.

Сви преведени делови ова три тефтера налазе се у I тому.

Следећи тефтер је сумарни попис смедеревског санцака из 1523. године и из њега су узети и преведени пописи из нахија Сиврице Хисар, Маглич, Рудник, Пожега и Ужице. Овај тефтер је прављен на основу неког другог детаљног пописа а којег, не зна се.

Поименични попис Влаха у санцаку Смедерево из 1528. године је једини попис који је потпун и обимнији је од свих досада наведених пописа. Из овог тефтера преведени су пописи за нахије Мораву, Рудник и Пожегу.

Следећи тефтер, чији се оригинал налази у Националној библиотеци у Бечу, није датиран. Према ранијим обрађивачима настао је између 1525. и 1559. године. Из њега су преведени пописи за нахије Рудник, Рудничка Морава и Ужице.

Тефтер из 1559/60. године такође је поименични попис санцака Смедерево који је рађен као и остали. На почетку тефтера иза садржаја и увода следе кануни (закони) о скелама, градским таксама, великој ваги, закон о џемату мартоласа — примићура, а онда су наведени пописи нахија. Из овог тефтера преведени су пописи за нахије Ужице, Пожега, Рудник и Чачак.

Из тефтера који је настао 1572. године преведени су пописи за подручја Рујна, Пожеге, Рудничке Мораве, Ужица и Рудника.

Последњи тефтер који је коришћен и преведен, а који је штампан на крају III тома, није датиран, а обрађивачи га стављају после 1572. године. Оригинални се налази у Националној библиотеци у Бечу, а у њему су сачувани само фрагменти пописа подручја Пожеге, Маглича, Мораве појешке, Ниша и Левча.

Књига је штампана у три тома на укупно 1.694 странице. Увод са потребним објашњењем око превођења, са описом тефтера који су преведени и са другим појашњењима, написао је аутор. На крају су дати регистри личности, Регистри географских имена и Регистар термина. У фуснотама аутор је покушао да појасни називе места која су пописивана и да изврши њихову убицију. То је доста површно урађено и моје мишљење је да ће та појашњења изазвати извесну забуну код истраживача. Тако на пример за село Хрсово у Љубостињи пише у фусноти на страни 264. I тома да је непознато. У остала два тома Хрсово се помиње на више места и аутор га убицира као село Рсовци код Врњачке Бање, што је потпуно тачно. Исти је случај са селом Горња Свињица. На страни 322. I тома у фусноти пише непознато, а у III тому на страни 312, у тефтеру из 1572. године пописано је исто село Горња Свињица а поред тог назива стоји други назив Опланићи, а то је село у непосредној близини Краљева.

И поред мањих недостатака вредност ове књиге је веома велика. Као што је познато веома мало знамо о историји нашег народа у такозваном „турском периоду“, а углавном због тога што из тог периода нису сачувани писани извори. Мада су подаци у овим описима углавном једнолични, има доста грешака у писању назива места и имена људи, ипак вредност ових тефтера је непроцењива. Они представљају прворазредни историјски извор и пружају нам довољно материјала за проучавање организације власти, пореског система, структуре становништва, економски и аграрни односи а пружају нам веома вредну топономастичку грађу.

Међутим, мишљења сам да не треба даље радити овако. Парцијално превођење ових тефтера по подручјима није добро. Далеко је рационалније вршити превођење целовитих тефтера, поготову оних која обухватају подручја која се у потпуности налазе на територији наше Републике. Такође, потребно је било, обзиром да је ово превод, штампати и факсимиле оригинала.

Милољуб Арсић